

**Atıf:** Dilsiz, Z. ve Şendurur, Y. (2022). Görme engelli ilköğretim okullarında müzik dersi sürecine ilişkin öğretmen görüşleri. *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10, 101 - 113

**Citation:** Dilsiz, Z. ve Şendurur, Y. (2022). Teacher opinions regarding the music lesson process in visually impaired primary schools. *Vankulu Journal of Social Studies*, 10, 101 - 113

Araştırma Makalesi / Research Article

**Zehra DİLSİZ\***

**Yılmaz ŞENDURUR\*\***

\* Arş. Gör., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuvarı, Geleneksel Türk Müziği Bölümü, Van/Türkiye.  
Res. Asst., Van Yüzüncü Yıl University, Turkish Music State Conservatory, Department of Traditional Turkish Music, Van / Türkiye.  
zehradilsiz@yyu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2546-013X

\*\*Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi, Müzik Eğitimi, Ankara/Türkiye.

Prof. Dr., Gazi University, Faculty of Education, Fine Arts Education, Music Education, Ankara / Türkiye.

sendurur@gazi.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3502-8727

**Görme Engelli İlköğretim Okullarında Müzik Dersi Sürecine İlişkin Öğretmen Görüşleri\*\***  
**Teacher Opinions Regarding the Music Lesson Process in Visually Impaired Primary Schools**

**Öz**

İşitme duyusu, görme engelli bireylerin çevrelerini algılamaları, nesnelere tanımları ve diğer bireylerle iletişimde bulunmalarına katkı sağlayan en önemli ve en aktif duydur. Görme engelli bireylerin eğitiminde işitme duyusunun en aktif kullanıldığı ve dinleme becerisinin geliştiği alan müzik eğitimidir. Müzik eğitiminde geliştirilen beceriler diğer eğitim alanlarında da kalıcı davranışlar kazandırmaktadır. Bu yüzden görme engelli ilköğretim okullarında verilen müzik eğitiminin niteliği, yöntemi, içerik zenginliği bireylere istendik davranış kazandırmada etkin rol oynamaktadır. Bu araştırma; görme engelli ilköğretim okullarındaki müzik öğretmenlerinin müzik dersi sürecine ilişkin görüşlerini tespit etmeyi ve bu alana ilişkin mevcut durumu saptamayı amaçlamaktadır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle elde edilmiştir. Bu bağlamda nitel bir araştırmadır. Araştırma için gerekli veriler Ankara’da Mitat Enç Görme Engelliler İlköğretim Okulu ve Göreneller İlköğretim Okulu’ndaki müzik öğretmenleri ile görüşme yapılarak elde edilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; görme engelliler ilköğretim okullarında görme engelli öğrencilerin yanı sıra çift engelli, zihinsel engelli öğrencilerin birlikte eğitim gördükleri, bu durumun ders sayısında yetersizliğe neden olduğu ve öğrenci başarısını olumsuz etkilediği saptanmıştır. Ayrıca çalgı dersleri için Braille notasıyla yazılmış metot ve kaynak olmadığından öğretmen ve öğrencilerin dersleri kendi imkanlarıyla yürüttükleri gözlenmiştir.

**Anahtar Kelimeler:** Müzik eğitimi, görme engelli öğrenciler, Braille nota sistemi.

**Abstract**

The sense of hearing is the most important and most active sense of visually impaired individuals that contributes to their perception of their environment, recognition of objects, and communication with other individuals. Music education is the field in which the sense of hearing is used most actively and listening skills are developed in the education of visually impaired individuals. The skills developed in music education also provide permanent behaviors in other educational areas. Therefore, the quality, method, and content richness of the music education given in visually impaired primary schools play an active role in gaining the desired behavior to the individuals. This research; this study aims to determine the opinions of the music teachers in visually impaired primary schools about the music lesson process and to determine the current situation in this field. The data of the research were obtained by the semi-structured interview method. In this context, it is qualitative research. The necessary data for the research was obtained by interviewing the music teachers at Mitat Enç Primary School for the Visually Impaired and Göreneller Primary School in Ankara. According to the findings obtained from the research; It was determined that visually impaired students as well as visually impaired students and mentally disabled students receive education together in primary schools, which causes insufficient number of courses and negatively affects student success. In addition, it was observed that the teachers and students conducted the lessons by their own means because there were no methods and resources written in Braille for instrument lessons.

**Keywords:** Music education, visually impaired students, Braille notation system

\* Bu çalışma, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde yapılan “Görme Engelli İlköğretim Okullarında Müzik Dersi Sürecine İlişkin Öğretmen Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tezinden oluşturulmuştur.

\* Söz konusu tez 2017 yılında tamamlandıktan ötürü etik kurul belgesine ihtiyaç duyulmamıştır.

## Giriş

Eğitim, sosyal ve ekonomik kalkınmanın önemli unsurları arasında yer almakta ve dünyada hızla değişen döngünün içerisinde kendini yenilemekte ve ilerlemektedir. “Eğitim; bilim, teknik ve sanatın her üçünü de kapsayan bir içerikle düzenlenip gerçekleştirilerek, bireyleri ve toplumları biçimlendirme, yönlendirme, değiştirme, geliştirme ve yetkinleştirmede en etkin süreç niteliği kazanır” (Uçan, 2005). Bu süreç, bireylerin farklı yapısal ve ruhsal özelliklerinden dolayı her birey için değişmekte ve farklı sonuçlar ortaya çıkarmaktadır. Çağdaş eğitim anlayışı, bu farklılıkları minimum seviyeye indirmek için kişisel farklılıkları dikkate alan eğitim programlarını öngörür. Eğitimde eşitlik, eğitimin temel dayanaklarından biri olup eğitim, engelli engelsiz tüm bireylerin temel hakkıdır. Eğitim almak isteyen her bireye karşı eşit ayrıcalık ve imkanlar tanınmalıdır. Anayasa'nın 42.maddesinde de eğitimin, durumu ne olursa olsun herkese eşit şekilde verilmesi gerektiği öngörülmektedir. Eğitim, toplumun her bireyi için önemli olmasının yanısıra, engelli bireylerin çevresine daha az seviyede ihtiyaç duyarak bağımsız yaşaması ve kendilerini toplumdan soyutlamaması için çok daha önemlidir. Bu yüzden engelli bireyleri yaşama, topluma hazırlamak için özel eğitim hizmetleri verilmesi önemli ve gereklidir.

### 1. Özel Eğitim Kurumları

Özel eğitim kurumları; özel eğitim gereksinimi olan bireyleri hayata hazırlayan, eğitim hizmeti veren, özel eğitim almış personelin çalıştığı, geliştirilmiş programların ve metotların uygulandığı, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı her çeşit ve kademedede bulunan gündüzlü ve yatılı özel ve resmi kurumlar olarak belirtilmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, [ MEB ÖERHGM], 2012). Ülkemizde üç tür özel eğitim kurumu engelli çocuklara eğitim vermektedir;

- ❖ Özel Eğitim Okulları
- ❖ Özel, Özel Eğitim Okulları
- ❖ Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri

#### 1.1.Özel Eğitim Okulları

Özel eğitim okulları, ayrı bir okulda özel eğitim gerektiren bireyler için özür ve özelliklerine uygun gündüzlü veya yatılı açılan, Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan okullardır (Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, [ MEB AGDB], 2010). Özel eğitim gereksinimli bireylere eğitim, öğretim ve destek hizmetleri sunulması için kurulan özel ve devlet kurumları şunlardır;

- Hafif düzeyde zihinsel engelliler ( İlköğretim Okulu)
- Basımevi ve akşam sanat okulu (Görme Engelliler)
- Hafif düzeyde zihinsel engelliler (İş Okulu- Meslek Lisesi)
- Bilim ve sanat merkezi
- İlköğretim Okulu (Görme Engelliler)
- Erken Çocukluk ve Okul Öncesi Eğitim Merkezi
- İlköğretim Okulu (Hastane)
- Meslek Lisesi (İşitme Engelliler)
- İlköğretim Okulu (İşitme Engelliler)
- İlköğretim Okulu (Ortopedik Engelliler)
- Meslek Lisesi (Ortopedik Engelliler)
- Otistik Çocuklar (Eğitim Merkezi- İlköğretim)
- Uyum Güçlüğü Olanlar
- Orta ve Ağır Düzeyde Zihinsel Engelliler (Eğitim Uygulama Okulu-İlköğretim)
- Rehberlik ve Araştırma Merkezi
- Orta ve Ağır Düzeyde Zihinsel Engelliler (İş-Eğitim Merkezi) ( Vuran, 2013).

### 1.2. Özel Özel Eğitim Okulları

Engelli öğrencilerin eğitim gördüğü, özel sektör tarafından yürütülen okullardır. Bu okullar, özel alanda hizmet veren diğer okullar ile aynı düzenlemeye, içeriğe, statüye sahip ve aynı hukuki prosedürlerden sorumludurlar (Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu, [CDDK], 2009).

### 1.3. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleri

Engelli bireylere kendi kendilerini idare ettirebilecek yeterliliği kazandırmak, toplumsal hayata uyumu için çevresiyle iletişim içerisine girmesini sağlamak, fonksiyon kayıplarını minimum seviyeye indirmek ve ortadan kaldırmak hedefiyle hizmet veren kuruluşlardır. Örgün öğretim kurumlarına devam eden engelli öğrenciler bir yandan da bu merkezlere devam edebilmektedirler (Vuran, 2013).

## 2. Normal Eğitim Kurumlarında Eğitim (Kaynaştırma Eğitimi)

Kaynaştırma yoluyla eğitim; özel eğitim gereksinimi olan çocukların, diğer bireylerle aynı sınıf ortamı içerisinde yürütülen, okul öncesi, ilköğretim, orta öğretim ve yaygın resmi ve özel eğitim kurumlarında sürdürülen özel eğitim uygulamalarıdır (MEB ÖERHGM, 2012).

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli öğrencinin gerekli hizmetleri sağlanarak, tam ya da yarı zamanlı olarak kendisi için en az kısıtlayıcı şekilde normal eğitim sınıflarında eğitim görmesidir (Kırcaali ve İftar'dan akt; Atıcı, 2014). En az kısıtlayıcı ortam belirlenirken, özel gereksinimli öğrencinin olabildiğince akranları ile bir arada olması hedeflenir. En az kısıtlayıcı ortam, üst düzey bir başarıya imkan sağlayan ortamdır (Kargın, 2004).

Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitimi ile ilgili yapılan araştırma ve çalışmalar doğrultusunda her bireyin kendi engel durumuna göre farklı eğitim ve öğretim programı ile yetiştirilmesi eğitimin amacına ulaşabilmesi konusunda önemli bir yere sahiptir. Bireyler bu farklılıklar göz önünde bulundurularak sınıflandırılmakta ve özel yöntem ve teknikler kullanılarak eğitim ortamları sağlanmaktadır. Özel gereksinimli bireyler engel durumlarına göre şu şekilde sınıflandırılmaktadır;

- Zihinsel açıdan yetersiz bireyler
- Görme engelli bireyler
- İşitme engelli bireyler
- Otistik bireyler
- Dil ve konuşma güçlüğü olan bireyler
- Ortopedik yetersizliği olan bireyler
- Duyusal ve davranış bozukluğu olan bireyler
- Birden fazla yetersizliği olan bireyler
- Özel öğrenme güçlüğü olan bireyler
- Süreğen hastalığı olan bireyler
- Üstün yetenekli bireyler
- Serebral palsili bireyler Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan bireyler (MEB ÖERHGM, 2012).

Özel eğitim ihtiyacı duyan bireylerin mevcut engel durumu doğrultusunda hazırlanan eğitim ve öğretim programları ile yetiştirilmesi eğitimde hedeflenen amaca ulaşılması hususunda önemlidir. Bu yüzden bireylerin bu farklılıklarını dikkate alan özel yöntem ve tekniklerle uygun eğitim ortamları sağlanması gerekmektedir.

## 3. Görme Engelli Bireylerde Müzik Eğitimi

Müzik, özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitiminde yararlanılan, tüm gelişim alanlarını destekleyen en etkili ve önemli disiplinlerdendir. İletişimde dinleme becerisi, konuya katılma ve odaklanma yeteneğinin gelişimi önemli bir yere sahiptir. Görme engelli bireylerin işitme duyusunu kendi çevrelerinde ve eğitim alanında aktif olarak kullanmaları gerektiğinden dinleme yeteneklerinin geliştirilmesi bireylerin çevresel ipuçlarını etkili kullanmaları ve verilen eğitimden faydalanmalarında etkili olmaktadır. Müzik dersi, dinleme yeteneğinin geliştirilmesinde bireyler için

en eğlenceli, dikkat çekici etkinliklerin yapıldığı derslerdendir. Öğrencilere, mp3, mp4, VCD, DVD, bilgisayar, televizyon gibi müzik araçlarının nerede ve nasıl kullanılacağı öğretildiği taktirde öğrenciler başkalarına ihtiyaç duymadan bu teknolojileri kullanarak müzik yeteneğini ve kültürünü geliştirebilir (MEB ÖERHGM, 2014).

Eğitim dünyası görme engellilerin eğitimi ile ilgili iki farklı görüşü savunmaktadır. Bir kısım eğitimci görüşü; görme engelli bireylerin eğitim programları ve sürecinin diğer bireylerle aynı olması gerektiği sadece eğitim materyalleri açısından farklılık gösterebileceği, diğer görüş ise görme engelli bireyler ve diğerleri arasında çok fazla farklılık olduğundan istenilen sonuca ulaşmak için ayrı okullar gerektiğidir (Harley, 1973). Görme engelli öğrenciler için genel ilköğretim okullarında özel sınıf ve kaynaştırma uygulamaları bulunmakla birlikte yatılı ve gündüzlü hizmet veren görme engelli ilköğretim okulları da bulunmaktadır. Görme engelli çocuklar için özel olan bu okullarda öğrencilerin eğitim programları ve süreçleri diğer bireylerle aynı olmakta ancak eğitim materyalleri ve metotları açısından farklılık göstermektedir.

Müzik, görme engelli bireylerin toplum içerisinde kendini rahat ifade edebilmesine yardımcı olabilecek bir alandır. Bireysel etkinlikler yapabileceği gibi toplu etkinliklere katılarak sosyalleşir, kendini daha rahat hisseder ve kulağa dayalı bir alan olduğundan kendine olan güveni artar. Diğer bireylerin müzik öğretimine kıyasla görme engelli bireylerin müzik öğretiminde bazı materyal ve metot farklılıkları görülmektedir. Görme engelli bireylerin müzik öğretiminde tamamen farklı metotlar kullanılması gerektiğine ilişkin görüşler de olmasına rağmen Frampton (1963), görme engelli bireylerin kabartma nota kullanması nedeniyle bazı teknik sorunların çözümünde özel yollara başvurulması gerekebileceği ancak bunun dışında görme engelli bireyler ve diğer bireyler arasında büyük derecede metot farkı olmadığını ifade etmiştir. Müzik alanının kulağa hitap etmesi ve görme duyusuna ihtiyaç duyulan kısmında kabartma notaların kullanılması bireylere zorluk teşkil etmemekte ve alanı görme engelli bireyler için uygun hale getirmektedir.

Görme engelli öğrencilere yönelik müzik eğitimi diğer öğrencilerle aynı konuları, aynı bilgi ve becerileri kapsar. Kulak eğitimi, ses eğitimi, solfej eğitimi, ritim duygusu, parmak tekniği, nota okuma-yazma gibi konular diğer öğrencilerde olduğu gibi görme engelli öğrenciler için de gerekli konulardır. Aralarındaki fark sadece uygulanan özel öğretim metotları ve özel eğitim materyalleridir (Köseler, 2006).

Görme engelli bireylerin bu alanda kullanılan en yaygın ve önemli materyali Braille yazı sistemidir. Braille yazı sistemi 1829 yılında Louis Braille tarafından geliştirilmiş görme engelli insanların okuyup yazması için kullanılan bir alfabe yöntemidir. Braille yazı sistemi olan 6 noktanın çeşitli pozisyonları normal mürekkep yazıda kullanılan bir işarete karşılık getirilmek suretiyle 63 tane sembol elde edilmiştir (MEB ÖERHGM Görme Engellilere Okuma Yazma Öğretim Kılavuzu, 2013). 1925 yılından beri ülkemizde Matematik ve Türkçe derslerinde kullanılan Braille yazı sistemi daha sonra diğer alanlar için geliştirilmiş ve müzik alanında da kullanılmaya başlanmıştır. Braille müzik işaretleri sistemi, Braille alfabesi gibi kabartma şeklinde işaretlerden oluşmakta ve normal müzik yazısında kullanılan notalar ve değerler, oktav işaretleri, anahtar işaretleri, sus işaretleri, senkop işaretleri, bağ işaretleri, parmak işaretleri, aralık işaretleri, süslemeler, tekrar işaretleri, nüans işaretleri ve telli, nefesli, vürmalı, klavyeli ve yaylı çalgılar için tüm işaretleri kapsamaktadır (Şendurur, 1995).

### 3.1. Görme Engelliler İlköğretim Okullarında Müzik Eğitimi ve Öğretimi

İlkokul çağı çocuklarında estetik duyguyu geliştirmede resim ve müzik önemli araçlardandır. Ancak görme engelli çocuklar renk, çizgi ve ışığı algılayamadıklarından resim dersi yürütülemez. Bu nedenle görme engelliler okullarında resim dersinden elde edilemeyen pozitif duygunun müzik dersi tarafından karşılanması düşünüldü, planlanmıştır. Bu sebeple görme engelliler okullarında müzik dersi önemli bir yere sahiptir. Bu okullarda, eğitim programlarında yer alan aletli müzik, sanat eğitimi ve müzik dersleri, müzik öğretmenleri tarafından yürütülmektedir (Şendurur, 2016). Ülkemizde görme engelli çocukların müzik dersleri, örgün eğitim içerisinde MEB'e bağlı kurum ve kuruluşlar tarafından verilmektedir. Örgün eğitim sistemi içerisindeki bu kurumlar; okul öncesi, ilköğretim (temel eğitim), ortaöğretim ve yüksekokullardır. İlköğretim okullarında müzik dersleri her kademedede zorunlu bir saat olmakla birlikte 2 saat de seçmeli müzik dersi adı altında yer almaktadır. Görme engelli öğrencilere müzik dersi öğretimi yapılırken kabartma müzik sembollerinin

yer aldığı kılavuz kitaplardan yararlanılarak Braille alfabesiyle oluşturulmuş müzik sembolleri öğretilmektedir. Derste öğretmen çocuklara notaları okuyarak yazdırmaktadır ya da çocuk kitaptan bakarak yazmaktadır. Bu sistem görme engelli öğrencilerin müzik alanında gelişmesine yardımcı olmasına rağmen yine de gören öğrenciler ile arasındaki farklılıkları tamamen ortadan kaldırmamaktadır. Gören bir öğrenci notaya bakarak rahatlıkla çalışabildiği halde görme engelli öğrencilerin öncelikle bu kabartma işaretlerine dokunarak eseri ezberlemesi gerekmektedir. Bu şekilde notayı öğrenmek ve ezberlemek görme engelli öğrenci için yorucu ve zaman alıcı olmaktadır. Ayrıca istenilen notaların kendilerine uygun şekilde bulunmayışı da onlara fazladan görev yüklemekte ve isteklerini kırmaktadır. Öğrencilerin dersin işlenişi için gerekli olan materyallere ve kaynaklara rahatça ulaşılabilmesi eğitim sürecini daha verimli bir hale getirmektedir. Öğrencilerin de bu süreçte istekli hale gelmeleri, talepte bulunmaları ve bu işten zevk almaları onların toplum içerisinde kendilerine olan güvenini artırıp sosyalleşmelerine katkı sağlamaktadır. Bu yüzden, öğrencilerin müzik eğitimi sürecinde neyi nasıl yaptıkları önemlidir.

Araştırmada, görme engelli ilköğretim okullarındaki müzik öğretmenlerinin müzik dersi sürecinde karşılaştıkları sorunlara, kullandıkları yöntem ve metotlara, programların hedefine ulaşım ulaşılmadığına ilişkin durum saptaması yapmak ve çözüm önerilerinde bulunmak amacıyla Ankara’da Mitat Enç Görme Engelliler İlköğretim Okulu ve Göreneller İlköğretim Okulu’nda çalışan müzik öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuş ve aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır.

Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesi “Görme engelli ilköğretim okullarında müzik dersi sürecine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” olarak oluşturulmuştur.

#### Alt Problemler

1. Görme engelli öğrencilerin müzik dersi için Braille alfabesi ve Braille nota sisteminde hazır bulunuşluk düzeyleri nasıldır?
2. Görme engelli ilköğretim okullarının müzik dersi için özel donanımlı müzik dersliği ve materyalleri açısından durumu nasıldır?
3. Görme engelli ilköğretim okullarındaki müzik öğretmenlerinin müzik eğitim programlarının gerçekleşmesine ilişkin algıları nasıldır?

#### 4. İlgili Araştırmalar

Büyükkurt (1994), “Türkiye’de görme engelli çocukların eğitimi” adlı çalışmasında görme engelli çocukların topluma kazandırılması için eğitim ve istihdam sorunlarına çözüm önerileri sunmuş ve bu bireylerin çevresiyle bütünleşmiş, iyi eğitim almış bireyler olmasını amaçlamıştır.

Ergenç (2001), “Görme engelli çocukların bilişsel gelişimleri ve 0-6 yaşın önemi” adlı çalışmasında görme engelli bireylerin okul çağındaki yaşlarıyla aralarındaki gelişim farkı ve öğrenme güçlüğü yaşamalarının nedenlerini araştırmak için görme engelli bireylerin bilişsel özellikleri incelenmiş ve 0-6 yaşın bireylerin gelişimindeki önemi ve erken müdahalenin bilişsel gelişime olan etkisi araştırılmıştır.

Pirigon ve Babacan (2013), “Görme engelli öğrencilerin piyano eğitimi üzerine durum çalışması” adlı çalışmasında görme engelli öğrencilerin, piyano eğitimine ilişkin durum saptaması yapmak ve görme engelli öğrencilerin piyano eğitiminde ortaya çıkan sıkıntılara önerileri sunmak için, görme engeli olan bir öğrencinin piyano eğitim sürecini gözlemlemiştir. Çalışmada durum çalışması yöntemi kullanılmış, araştırmanın için gerekli veriler gözlem ve görüşme ile elde edilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, öğrencinin yaşadığı en önemli sorunlardan birinin kaynak sıkıntısı olduğu, maddi yetersizliklerden dolayı görme engelli öğrencilerin var olan teknolojik imkânlardan yararlanamadığı bunun da süre ve enerji kaybına sebep olduğu ve öğrenci motivasyonunu etkilediği saptanmıştır. Öğretim elemanları ile ilgili; göreve başlamadan önce görme engelli bireylere yönelik eğitim almadıkları gözlenmiştir. Görme engelli öğrencinin parmaklarını ve bedenini görsel olarak canlandıramamasından dolayı piyanoda duruş sıkıntısı yaşadığı ve bu sıkıntının çalış tekniklerini yapma konusunda problem oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğretim elemanlarının “görme engellilerle piyano dersi” alanında pedagojik donanımlarının kısıtlı olduğu gözlenmiştir.

Akpınar (2012), “Görme engellilerde Braille işaret sistemi ve müzik eğitiminde kullanılabilirliği” adlı yüksek lisans tezinde görme engelli ilköğretim okullarında Braille işaret sistemi



ve bu sistemin eğitimine yönelik öğretmen ve öğrenci görüşlerine dayanarak sistem hakkında bilgi verip, eksikliklerin giderilmesi ve yaşanmakta olan problemlerin çözümü için katkı sağlamayı amaçlamıştır. Araştırmada, durum tespitine yönelik tarama modeli esas alınmış, öğretmen ve öğrencilerin karşılaştıkları sorunların belirlenmesinde anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma 6 müzik öğretmeni ve 73 görme engelli öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; Braille İşaretler Sistemi ile ilgili kaynak ve dokümanların yetersiz olduğu, okullarda çalışan müzik öğretmenlerine özel eğitim verilmesi gerektiği, haftalık ders saatinin artırılması gerekliliği konuları ortaya çıkmıştır.

Demirci (2012), “Görme engelli ortaokullarında öğretmen görüşlerine göre müzik dersi kazanımlarının gerçekleşebilme durumu” başlıklı tezinde görme engelliler okullarında dört farklı öğrenme alanından oluşan müzik eğitimi dersi kazanımlarının gerçekleşebilme durumunu ve derse katılan öğrenci durumunu öğretmenlerin düşüncelerine göre tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamında okullarda çalışan öğretmenlere anket uygulanmıştır. Araştırmada müzik arşivi yapma, çokseslilik oluşturma, müzik kültürü ve dinleme-söyleme-çalma alanları dışında problem olmadığı gözlenmiştir. Müziksel yaratıcılık ve müziksel algı ve bilgilenme kazanımlarının gerçekleşebilmesinde problemler saptanmıştır. Müziksel algı ve bilgilenme alanında müzik yazı ve işaretleri ile Türk müziği makamlarının öğrenilmesinde güçlükler olduğu, Braille kabartma nota yazısının müzik dersinde aktif olarak kullanımına ilişkin müziksel algı - bilgilenme ve müziksel yaratıcılık alanlarına olumlu etkileri saptanmıştır. Müziksel yaratıcılık öğrenme alanında, öğrencilerin görme engeli nedeniyle müzikleri dansa dönüştürme uygulamaları düşük oranda sonuçlanmıştır.

Vızlı (2005), “Görme engelliler ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerle normal ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması” başlıklı tez çalışmasında bu okullarda çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin; yaş, cinsiyet, medeni durum, görev türü, görev süresi, çalıştığı okuldaki görev süresi, mezun olunan program, haftalık ders saati, algılanan ekonomik düzey, mesleği isteyerek seçip seçmeme faktörlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 2004 – 2005 öğretim yılı içinde Türkan Sabancı Görme Engelliler İlköğretim Okulu da çalışan öğretmenlerle, Üsküdar bölgesindeki diğer İlköğretim Okullarında çalışan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmadaki verilere göre iki okul türünde de çalışan öğretmenlerin çoğunlukta kişisel başarısızlık boyutunda (Görme Engelliler İlköğretim Okulu, %18,9 – Normal İlköğretim Okulları, %24) İkinci olarak duygusal tükenmişlik boyutunda (Görme Engelliler İlköğretim Okulu, %19 – Normal İlköğretim Okulları, %21,6) büyük oranda tükenmişlik yaşadıkları saptanmıştır. Görme Engelliler Okulu öğretmenlerinde büyük oranda duygusal tükenmişlik yaşayan öğretmen görülmemiş, genel ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin ise bu boyutta %3.2’si duyarsızlaşma boyutunda yüksek duyarsızlaşma yaşamakta olduğu tespit edilmiştir.

Baydağ (2013), “Görme engelli bireylerin sosyalleşme sürecinde verilen müzik eğitiminin müzikal motivasyon, müziksel ilgi ve müzik yaşantılarına etkisi” başlıklı tezinde görme engelli bireylerin toplumla kaynaşması ve sosyalleşmesi sürecinde sunulan müzik eğitiminin, müziksel ilgi, motivasyon ve müzik yaşantılarına etkisini tespit etmeyi hedeflemiştir. Araştırmadan elde edilen verilere göre çocukların sosyalleşme, motivasyon, müziksel ilgi değişikliği dışında, verilen müzik eğitimi programının çocuklarda zihinsel, sosyal, psiko-motor ve dil gelişimlerini destekleyebileceği yönünde bulgulara rastlanmıştır.

Şendurur (2016), “Görme engelli müzik öğretmenlerinin görme engelli öğrencilerin çalgı eğitimi dersi sürecine ilişkin görüşleri” başlıklı makalesinde görme engelli müzik öğretmenlerinin, görme engelli öğrencilerle çalgı eğitimi dersi sürecinde karşılaştıkları zorlukları belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın verileri, görüşme yöntemiyle elde edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu Mithat Enç Görme Engelliler Okulu’nda daha önce çalışmış bir engelli müzik öğretmeni ile halen çalışmakta olan bir engelli müzik öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre Mithat Enç Görme Engelliler Okulu’nda müzik salonunun yeterli donanımına sahip olduğu, görmemenin bu dersi yürütmek için bir engel teşkil etmediği, asıl engelin çalgı eğitiminde kullanılacak Braille yazı sistemiyle yazılmış kaynakların noksanlığı olduğu anlaşılmıştır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin kendi kaynaklarını kendileri yazmak yoluyla çalgı eğitimi derslerini yürüttükleri görülmüştür.

Frampton (1963), “Körlerin Eğitim Öğretimi” başlıklı kitabında, görme engellilere yönelik eğitim ve öğretim faaliyetleri, günlük yaşam becerileri ve davranışları, sağlık ve mesleki rehberlik alanlarını kapsayan bilgileri paylaşmıştır. Kitapta müzik alanına ilişkin bulunan bölümde görme engellilerin müzik eğitimi, mesleki imkanlar, metot ve teknik, aletli müzik öğretimi ve orkestra konularına değinilmiştir. Görme engelliler için hazırlanan müzik eğitimi programlarının diğer bireylerin programlarıyla aynı olduğu ancak metot ve materyal farklılıklarının olduğu, müzik alanının görme engelli bireyler için mesleki anlamda tercih edilebilecek bir alan olduğu anlatılmıştır.

Şendurur (1995), “Görme özürlü öğrencilerin keman eğitiminde karşılaştığı sorunlar” başlıklı makalesinde, öğrencilerin keman eğitiminde yaşadığı sıkıntıları saptamayı amaçlamaktadır. Araştırmada, görme engelli öğrencilerin eğitiminde, beklenen düzeyde ve üretken biçimde yürütülmesinde özel araç gereçlerin eksikliğinin olduğu saptanmıştır. Görme engelliler okullarında müzik öğretmenleri uzman eğitimi almadığı için öğretmenlerin çok fazla enerji ve zaman harcadığı ve kabartma notalarla yazılan metotların olmadığı görülmüştür.

Köseler (2010), “Görme engellilerin istihdamında mesleki müzik eğitiminin yeri ve işlevi” başlıklı yazısında görme engelliler okullarındaki müzik eğitimi konusundaki eksiklikleri dile getirmiştir. Çalışmada görme engelliler okullarındaki müzik eğitiminin eski yıllarda iyi durumda olduğu, ancak sonrasında yanlış kararlar ile görme engellilerin müzik eğitiminde sıkıntılar oluştuğu anlatılmıştır.

Özmen (2001), “Görme engelliler okullarında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri” başlıklı yüksek lisans tezinde, Ankara’da görme engelliler okullarında görev yapan özel eğitim programı çıkışlı öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri normal eğitim programı çıkışlı öğretmenlerle karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırma betimsel bir araştırmadır. Araştırma, 2000-2001 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Merkez okullarından Mitat Enç Görme Engelliler İlköğretim Okulu ve Göreneller İlköğretim Okulunda çalışan 47 öğretmen üzerinde yapılmıştır. Araştırmada, tükenmişlik düzeyinin kişisel özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre duygusal tükenme ve kişisel başarı, öğretmenlerin yaşlarından etkilenmezken; duyarsızlaşma, genç yaş grubunda yüksek bulunmuştur.

Doğar (2004), “Görme Engelli Müzik Öğretmenlerinin Mesleki Açından Karşılaştıkları Güçlükler” başlıklı yüksek lisans tezinde, örgün eğitim kurumlarında görev yapan görme engelli müzik öğretmenlerinin daha etkili ve verimli çalışabilmesi için, mesleki açıdan karşılaştıkları güçlükleri kendi değerlendirmeleri doğrultusunda ortaya konulması ve çözüm yolları aranması amaçlanmıştır. Karşılaştıkları güçlükleri araştırmıştır. Araştırmanın evrenini, 2003, 2004 öğretim yılında MEB’na bağlı ilk ve orta öğretim okulları, görme engelliler eğitim kurumlarında görev yapan görme engelli öğretmenleri oluşturmuştur. Bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Öğretmenlere iki bölümden oluşan görüşme ve anket soruları uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, görme engelli müzik öğretmenlerinin en çok hizmet içi eğitim, müzik eğitimi ile ilgili gelişmeleri izleyememe, okul çevresindeki müzik kültürünün olumsuzluğu, görme engeli durumu ile ortaya çıkan ön yargılar, ders dışı etkinliklerde etkin rol oynayamama, eğitimde öğrenci merkezli etkinlikleri gerçekleştiremememe ve eğitim-öğretim araçlarından yeterince yararlanamama konularında sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir.

## 5. Yöntem

Mitat Enç Görme Engelliler İlköğretim Okulu ve Göreneller İlköğretim Okulu’nda çalışan müzik öğretmenlerinin görme engelli bireylerin müzik dersi sürecine ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada öğretmenlerin konuya ilişkin görüşlerinin tespit edilmesi için yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu bağlamda, çalışma nitel bir araştırmadır. Görüşmeden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilerek yorumlanmıştır.

### 5.1. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma ile ilgili literatür taraması yapılmış ve geniş çaplı alan yazın taraması yapılarak benzer çalışmalar incelenmiştir. Konu hakkında veri elde etmek için Mitat Enç Görme Engelliler İlköğretim Okulu ve Göreneller İlköğretim Okulu’ndaki müzik öğretmenleriyle yüz yüze görüşülmüş

ve ses kaydı alınmıştır. Görüşmeden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilerek yorumlanmıştır.

Mili Eğitim Bakanlığı'na bağlı Mitat Enç Görme Engelliler İlköğretim Okulu ve Göreneller İlköğretim Okullarında müzik dersine giren toplamda 3 müzik öğretmenin konuya ilişkin görüşlerini belirlemek için 9 yarı yapılandırılmış görüşme sorusu yöneltilmiştir. Görüşme sorularının 3 tanesi öğrencilerin ders yeterliliklerine ilişkin görüşlerini, 4 tanesi okulun imkanları ve dersin imkanlarını, 1 tanesi müzik eğitim programlarına ilişkin görüşleri sorgulamaktadır. En son sorulan açık uçlu soruyla öğretmenlerin konuya ilişkin eklemek istedikleri düşünceler istenmiştir. Görüşmenin öğretmenler açısından daha rahat olması için müzik öğretmenleriyle yüz yüze görüşülüp ses kaydı alınmıştır. Alınan kayıtlar dinlenip yazıya dökülmüştür.

## 6. Bulgular

Araştırma için hazırlanan alt problemler doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmış, alınan cevaplar doğrultusunda betimsel analiz yapılmış ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

**Tablo 1**

Öğrencilerin Müzik Eğitimi Dersi İçin Braille Alfabesini Kullanma Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

| Öğretmen 1   | Öğretmen 2   | Öğretmen 3   |
|--|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Zihinsel engelli değilse kullanıyorlar</li> <li>Çift engelli değilse kullanıyorlar</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Zihinsel engelli değilse kullanıyorlar</li> <li>Çift engelli değilse kullanmakta</li> <li>Yazmaktansa ezberlemeyi tercih ediyorlar</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Zihinsel engelli değilse kullanıyorlar</li> <li>Çift engelli değilse kullanıyorlar</li> </ul> |

Öğretmenlerin tamamı sadece görme engelli öğrencilerin Braille alfabesini kullanmada zorluk çekmediklerini ve 4 yılın sonunda alfabeyi kullanma yeterliliğine sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer yandan, öğretmenler çift engelli veya üç engelli öğrencilerin alfabeyi öğrenme yeterliliklerinin olmadığı görüşündedir. 2. öğretmene göre öğrenciler yazmak yerine ezberlemeyi daha çok tercih ediyorlar.

**Tablo 2**

Öğrencilerin Müzik Eğitimi Dersi İçin Braille Nota Sistemini Kullanma Yeterliliklerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

| Öğretmen 1   | Öğretmen 2  | Öğretmen 3   |
|--|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Diğer derslerde başarılı olanların başarısı yüksek</li> <li>Kabartma yazısı iyi olan öğrencilerin başarısı yüksek</li> <li>Kulaktan çalan öğrencilerde başarı düşük</li> <li>Zihinsel veya çift engellilerde başarı daha düşük</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Zihinsel engelli değilse başarılı</li> <li>Çift engelli değilse başarılı</li> <li>Yazmayı sevmeyenlerin başarısı düşük</li> <li>Diğer dersleri başarılı olanların başarısı yüksek</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Ders sayısı az</li> <li>5. sınıftan önce nota bilgisi verilmeli</li> <li>Engel sayısı başarı durumunda etkili</li> <li>Braille notalarını yazmaları yeterli olmadığından kulaktan çalışıyorlar ve sonrasında unutuyorlar</li> </ul> |

Öğretmenlerin tamamı çift engelli öğrencilerin Braille nota sistemini kullanma yeterliliklerinin düşük olduğunu belirtmiştir. 1. ve 2. öğretmen ayrıca zihinsel engelli öğrencilerin de başarısının düşük olduğunu söylemiştir. Öğretmen 1 ve Öğretmen 2 diğer derslerde başarılı öğrencilerin başarısının yüksek olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin yazma yetenekleri yeterli olmadığı için ezbere çalmayı tercih ettikleri izlenmiştir. Ancak öğretmenlere göre bu öğrenciler yazmadıkları için çabuk



unutmaktalar. 3. öğretmene göre 5. sınıfa gelmeden de nota bilgisini verilmeye başlanması gerekmektedir.

**Tablo 3**

Öğrencilerin Müzik Eğitimi Dersi İçin Çalgı Kullanma Yeterliklerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

| Öğretmen 1   | Öğretmen 2  | Öğretmen 3  |
|--|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Dersin tüm sınıfla birlikte yapılması öğrencilerin öğrenmesini olumsuz etkiliyor.</li> <li>Okuldaki müzik aletlerinin sayısı yeterli</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Dersin tüm sınıfla birlikte yapılması öğrencilerin öğrenmesini olumsuz etkiliyor.</li> <li>Dersi isteyen öğrenciler seçebilmeli</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Ders saati yetersiz</li> <li>Dersi isteyen öğrenciler seçebilmeli</li> <li>Çalgılarda çok yeterli değil</li> </ul> |

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde öğrencilerin çalgı kullanma yeterliliklerinin olmadığı sonucuna ulaşılabilir. Öğretmenler çalgı kullanma yeterliliklerinin artırılması için müzik dersinin tüm sınıfla yapılması yerine öğrenciler tarafından seçilebilir olması gerektiğini düşünüyorlar. Çalgı konusunda istekli öğrencilerin olduğu fakat toplu olarak ders yapıldığı için bu öğrencilerle yeterince ilgilenilmediği ifade edilmiştir.

**Tablo 4**

Okulun Müzik Dersliklerinin Öğrenciler İçin Sunduğu İmkanlar

| Öğretmen 1   | Öğretmen 2   | Öğretmen 3   |
|--|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Okulun imkanları yeterli</li> <li>Vurmalı çalgılar açısından daha zengin</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Okulun imkanları yeterli</li> <li>Vurmalı çalgılar açısından daha zengin</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Okulun imkanları yeterli</li> </ul> |

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde okul imkanlarının oldukça yeterli olduğu görülmektedir.

**Tablo 5**

Çalgı Eğitimi Derslerinin Materyal Yeterlilikleri

| Öğretmen 1   | Öğretmen 2   | Öğretmen 3   |
|--|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Çalgı materyalleri yeterli</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Çalgı materyalleri yeterli</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Çalgı materyalleri yeterli</li> </ul> |

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde çalgı eğitimi ders materyallerinin oldukça yeterli olduğu görülmektedir.

**Tablo 6**

Çalgı Eğitimi Dersi İçin Kullanılan Metot ve Kaynaklar Hakkındaki Görüşler

| Öğretmen 1   | Öğretmen 2  | Öğretmen 3   |
|--|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>Kabartmalı müzik aletleri kitapları yetersiz</li> <li>Müfredatta her çalgı için bir metot olmalı</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Çalgıya ve öğrenciye özel metotlar geliştirilmeli</li> <li>Görme engelli öğretmenler için yeterli kaynak yok.</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>Müfredatta her çalgı için bir metot olmalı</li> <li>Kabartmalı müzik aletleri kitapları yetersiz</li> <li>Öğrenciye özel metotlar geliştirilmeli</li> </ul> |

Öğretmenlerin hepsi çalgı eğitimi dersi için kaynak eksikliği olduğunu, her çalgı için kabartmalı çalgı metotları olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmen 2 görme engelli öğretmenler için yeterli kaynak olmadığını belirtmiştir. Öğretmen 1 ve 2 ayrıca öğrencilere göre de farklı metotlar olması gerektiğini düşünmektedir.

**Tablo 7**

Farklı Kaynak Kullanımına İlişkin Görüşler

| Öğretmen 1  | Öğretmen 2   | Öğretmen 3   |
|---|--|--|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• MEB kitabını kullanıyorum</li> <li>• Başka kaynaklardan yararlanmıyorum</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• MEB kitabını kullanmıyorum</li> <li>• MEB kitabı engelli öğrenciler için kullanımı zor</li> <li>• Başka kitaplardan yararlanıyorum</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• İnterneti kullanıyorum</li> <li>• MEB kitabını kullanmıyorum</li> <li>• MEB kitabı engelli öğrenciler için kullanımı zor</li> <li>• Başka kitaplardan yararlanıyorum</li> </ul> |

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde MEB'in kitabını kullanmama oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğretmenler bunun nedenini kitabın normal öğrenciler için hazırlanmış olmasını ve engelli öğrenciler için zor olmasını göstermiştir. Öğretmen 1 MEB'nin kitabını kullandığını farklı kaynaklardan yararlanmadığını belirtmiştir.

**Tablo 8**

Müzik Eğitim Programları ve Müzik Derslerinin Hedefine Ulaşabilmesi Konusundaki Görüşler

| Öğretmen 1  | Öğretmen 2  | Öğretmen 3  |
|---|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> <li>• Okul imkânları genel olarak iyi</li> <li>• Çalışma saatlerinin kısıtlı olması</li> <li>• Öğrencilerin yatılı kalmaması</li> <li>• Müzik dersinin not katkısının az olması hedefe ulaşılabilirliği azaltmaktadır</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Öğretmenler yeterli</li> <li>• Engelli öğrenciler için özel eğitim almış öğretmenler hedefe ulaşma konusunda daha iyi sonuç alınmasını sağlayabilir</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Hedefine ulaşmıyor</li> <li>• Çocuklar sınav telaşından kendini müzik derslerine veremiyor</li> <li>• Ders saati yetersiz</li> </ul> |

Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde Öğretmen 1 öğrencilerin yatılı kalmamasından dolayı çalışma saatlerinin kısıtlı olmasının ve müzik dersindeki not yaptırımının düşük olmasının müzik dersinin hedefine ulaşılabilirliğini azalttığını belirtmiştir. Öğretmen 2 engelli öğrenciler için özel eğitim almış öğretmenlerin eğitim vermesinin hedefe ulaşmada daha iyi sonuçlar vereceğini düşünmektedir. Öğretmen 3, ders saatinin yetersiz olması ve öğrencilerin sınavlara odaklanmasından dolayı müzik derslerinin hedefine ulaşamadığını ifade etmiştir.

**Tablo 9**

Öğretmenlerin Eklemek İstedikleri Görüşler

| Öğretmen 1 | Öğretmen 2   | Öğretmen 3  |
|------------|--|---|
| -          | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Engelli öğrenciler için özel müzik eğitimi gerekir</li> </ul> | <ul style="list-style-type: none"> <li>• Çocukları sınav maratonu içine sokmamalıyız</li> <li>• Ruhsal ve bedensel gelişimlerini desteklemeliyiz</li> </ul> |

Öğretmen 2 engelli öğrenciler için özel müzik eğitimi gerektiğini, Öğretmen 3 çocukların sınav yarışlarına girmemelerini, ruhsal ve bedensel gelişimlerini desteklememiz gerektiğini ifade etmişlerdir.

**Sonuç**

Görme Engelliler İlköğretim Okulları'nda görme engelli öğrencilerin yanı sıra çift engelli, üç engelli öğrencilerin de eğitim aldıkları saptanmıştır. Görme engelli ilköğretim okullarında çalışan müzik öğretmenleri, öğrencilerin ilk dört sınıfta Braille alfabesini öğrendiklerini ve müzik dersinde alfabeyle ilgili bir sıkıntı yaşamadıklarını ancak çift engelli öğrencilerin alfabeyi öğrenmede zorluk

yaşadıklarını ve müzik dersi sürecinde yazmaya, okumaya dayalı faaliyetlere katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Çocukların Braille müzik işaretlerini kullanma yeterliliklerinin Braille alfabesini öğrenmedeki başarılarıyla paralel olduğu ve engel durumlarına göre değiştiği gözlenmiştir. Çift engelli öğrencilerin bu süreçte zorlanmalarından dolayı notasız, ritme dayalı kulaktan öğretimin gerçekleştiği, Braille nota sistemini öğrenme konusunda pek sıkıntı yaşamayan görme engelli öğrencilerin ise hem notayla hem kulaktan öğrenimle öğrenebildikleri saptanmıştır. Ama görme engelli çocuklar genelde yazmak yerine kulaktan öğrenmeyi tercih etmektedirler. Öğrenilen şarkılar yazılmadığında öğrencinin diğer derse gelene kadar öğrendiklerini unuttuğu ya da yanlış hatırladığı bu yüzden öğretmenin aynı şeyleri tekrarlamak zorunda kaldığı bunun da dersin sistematik ilerleyişini engellediği görülmüştür.

Görme engelli okullarında müzik derslerine diğer okullardaki müzik derslerinden daha çok önem verilmektedir. Müzik eğitimi dersleri sınırlı etkinlikler yapabilen görme engelli çocukların kendilerini ifade edebildikleri, sosyalleşebildikleri derslerin başında gelmektedir. Müzik, gelişim sürecinde insanı yönlendirmekte ve özellikle bilişsel süreçlerde gelişimini olumlu biçimde etkilemektedir. Müzik aynı zamanda çocukların sosyalleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra müzik, çocukların bilişsel kapasitelerinin gelişiminde oldukça etkilidir ve sosyal etkileşimlerde yer alabilmeleri için bir aracı görevi görmektedir. (Cross'dan akt; Karakoç ve Şendurur, 2015). Görme engelliler okullarında zorunlu müzik dersinin dışında 2 saatlik seçmeli çalgı dersinde öğrencilerin çeşitli çalgılar çaldıkları ve kendi alanlarına göre değerlendirildiklerinde başarılı oldukları gözlenmiştir. Çift engelli öğrencilerin bazılarının da bu süreçte ritim çalgılarıyla derse katıldıkları gözlenmiştir.

Görme engelliler okullarında müzik derslikleri konusunda hiçbir sıkıntı yaşanmadığı, dersliklerin eğitim ortamına uygun olduğu ve öğrencilerin rahat bir şekilde eğitim almalarına olanak sağlayacak imkanlarının olduğu gözlenmiştir. Çalgı dersi için gerekli materyallerin de çok çeşitli olduğu öğrencilerin bunlara rahatça ulaşabildikleri ve kullanabildikleri gözlenmiştir.

Araştırma için görüşülen öğretmenlerden biri görme engelli diğer ikisi gören bireylerdir. Milli Eğitim'in görme engelli bireyler için çalgı metodu kitapları olmadığından görme engelli müzik öğretmeni çalgı derslerinde kendi elinde olan org metodu ve blok flütü metodunu kullandığını bunun dışında diğer çalgılar için çocukların istediği şarkıları kulaktan öğrettiğini belirtmiştir. Diğer müzik öğretmenleri de Braille yazılmış metodlar olmadığından kendi kaynaklarını kullanarak çocuklara yazdırdıklarını ve kulaktan öğrettiklerini belirtmişlerdir. Bu da derslerde sistemli bir gidiş oluşturmamakta ve çalgıda belli bir yere kadar ilerleme sağlamaktadır.

Müzik eğitiminde kullanılacak her türlü ses ve çalgı için Braille sistemi ile yazılacak notaların arşivlenerek metotlaşmaya gidilmesi ve gelecek diğer öğrenciler için kaynak olması en önemli ihtiyaçlardan biridir (Pirgon ve Babacan, 2013). Müzik eğitimi alanında en büyük eksikliklerden biri öğrencilerin ihtiyaçlarına ve taleplerine cevap vermek üzere mevcut Braille matbaalarda Braille notalarla yazılmış eserlerin basılmamasıdır (Köseler, 2006).

Görme engelli ilköğretim okullarının müzik eğitim müfredatı ve ders kitapları genel ilköğretim okullarıyla aynı olduğu ancak görme engelli okullarındaki çocukların mevcut müfredatı uygulamaları zor olduğundan öğretmenler başka kaynaklardan dersi yürüttüklerini ve çocukların seviyelerine göre ilerlediklerini bildirmişlerdir. Bu okullardaki ders kitaplarının çocukların bilgi, beceri ve seviyesine uygun olmadığı saptanmıştır.

Görme engelliler okullarında zorunlu müzik dersinin dışında 2 saat seçmeli müzik dersinin sınıfça seçilmesinden dolayı ders saatlerinin yetersiz kaldığı saptanmıştır. Çünkü yetenek, ilgi gözetmeksizin alınan öğrencilerde zeka, el becerisi, müziksel işitme farklılıkları olduğundan bireysel ilgilenme gerektirmekte ve bu da ders saatlerinin artması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Okullarda öğrencilerin sürekli sınav yarışı içinde olmaları müzik derslerinin arka plana itildiğini ortaya çıkarmıştır.

## Öneriler

1. Görme engelli ilköğretim okullarında önemli bir yere sahip olan müzik derslerinin artırılması düşünülebilir.
2. Seçmeli müzik dersi adı altında yapılan çalgı eğitimi dersleri 2 saatten 4 saate çıkartılabilir.

3. Seçmeli müzik dersinin sınıfça değil de, bireysel olarak, ilgi ve isteğe göre seçilmesi dersi daha verimli hale getirebilir.
4. Çift engelli ve zihinsel engelli öğrencileri görme engelli öğrencilerden soyutlamadan hem görme engelli öğrencilerin hem diğer öğrencilerin daha çok etkinlik yapabilmesi ve derste aktif olabilmesi için engel gruplarına göre ayrı bir ders yaptıktan sonra birlikte ders yapmaları daha yararlı olabilir.
5. Yakın gelecekte ülkemizdeki bu eksikliklerin giderilmesi yoluna gidilmesi için adımlar atılabilir.
6. Konuşan metotlar okullarda yaygınlaştırılabilir.
7. Öğretmenlerin ve öğrencilerin başkalarına ihtiyaç duymadan müzik derslerini etkili bir şekilde yürütebilmeleri için Braille notalarla yazılmış metot ve eserler arşivlenmesi yararlı olabilir.
8. Türkiye’de görme engelli okullarında çalışan müzik öğretmenleri arasında bilgi-iletişim ağı kurulması yararlı olabilir.
9. Okul idaresi ve veli işbirliği sonucu çeşitli çalgılar için Braille notalarla yazılmış metotlar yutrdışından temin edilebilir.

### Kaynakça

- Akpınar, H. (2012). *Görme engellilerde Braille işaret sistemi ve müzik eğitiminde kullanılabilirliği*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Atıcı, R. (2014). Kaynaştırma öğrencilerinin okul hayatında yaşadığı zorluklar. *Turkish Studies Dergisi*, 9(5), 279-291.
- Baydağ, C. (2013). *Görme engelli bireylerin sosyalleşme sürecinde verilen müzik eğitiminin müzikal motivasyon müziksel ilgi ve müzik yaşantılarına etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Büyükkurt, G. B. (1994). *Türkiye’de görme engelli çocukların eğitimi*. <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article> sayfasından erişilmiştir.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu (2009). *Denetleme raporu*. <http://www.tccb.gov.tr/assets/dosya/ddk30.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Demirci, Z. F. (2012). *Türkiye’de görme engelliler ortaokullarında öğretmen görüşlerine göre müzik dersi kazanımlarının gerçekleşebilme durumu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğar, C. (2004). *Görme engelli müzik öğretmenlerinin mesleki açıdan karşılaştıkları güçlükler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ergenç, H. A. (2001). *Görme engelli çocukların bilişsel gelişimleri ve 0-6 yaşın önemi*. <https://mrvsnrnrmsnr.files.wordpress.com> sayfasından erişilmiştir.
- Frampton, M. E. (1963). *Körlerin eğitim-öğretimi*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Harley, K.R. (1973). *Children with visually disabilition*. In. M.Dunn (Ed), *Exceptional children in the schools* (ss. 150-176). New York: Holt Rinehart and Winston.
- Karakoç, E. ve Şendurur, Y. (2015). İlköğretim okullarındaki özengen müzik eğitiminin öğrencilerin müziksel davranışlarına yansması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 277-290.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 1-13. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/39/52/482.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Kösel, H. (2006). *Görme engellilerle ilgili özel eğitim sorunları ve çözüm yolları*. <http://www.engelsizerisim.com/detay> adresinden erişilmiştir.
- Kösel, H. (2010). *Görme engellilerin istihdamında mesleki müzik eğitiminin yeri ve işlevi*. <http://www.engelsizerisim.com/detay> sayfasından erişilmiştir.

- Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı (2010). *Özel eğitim okullarında özel eğitim hizmetleri uygulamalarının değerlendirilmesi*. [www.meb.gov.tr/earged.sayfasından](http://www.meb.gov.tr/earged.sayfasından) erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2012). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. <http://orgm.meb.gov.tr/www/mevzuat/icerik/88> sayfasından erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2013). *Görme engellilere okuma yazma öğretim kılavuzu*. [https://orgm.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2014\\_09/10100531\\_grmeklavuzu](https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_09/10100531_grmeklavuzu) adresinden erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2014). *Özel eğitim mesleki eğitim merkezi eğitim programı (görme engelliler için)*. <http://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-mesleki-egitim-merkezi-mesleki-egitim-programlari-yayimlandi/icerik/711> adresinden erişilmiştir.
- Özmen, H. (2001). *Görme engelliler okullarında görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeyleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pirgon, Y. ve Babacan, E. (2013). Görme engelli öğrencilerin piyano eğitimi üzerine durum çalışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 191-206.
- Şendurur, Y. (1995). *Görme özürlü öğrencilerin keman eğitiminde karşılaştığı sorunlar*. <http://www.mavi-nota.com/dergi/mavinotasayi16.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Şendurur, Y. (2016, Nisan). *Görme engelli müzik öğretmenlerinin görme engelli öğrencilerin çalgı eğitimi dersi sürecine ilişkin görüşleri*. Müzed Uluslararası 2. İpek Yolu Müzik Konferansı'nda sunulmuş bildiri, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Uçan, A. (2005). *Müzik eğitimi temel kavramlar- ilkeler - yaklaşımlar ve Türkiye'deki durum*. Ankara: Önder.
- Vızlı, C. (2005). *Görme engelliler ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerle normal ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Vuran, S. ve Ünlü, E. (2013). Türkiye'de özel gereksinimli çocukların eğitimi ile ilgili örgütlenme ve mevzuat. *Özel eğitim* (1. baskı, s. 70-75) içinde. Maya Akademi.

#### **Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı**

Araştırmacılar verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiklerini beyan ederler.

#### **Yazarların Makaleye Katkı Oranları**

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

#### **Çıkar Beyanı**

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.